

Nr B 49

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående viss omläggning av atomenergiprogrammet; given Stockholms slott den 17 oktober 1958.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Gunnar Lange

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås den ändringen av atomenergiprogrammet att atomenergianläggningarna R3 och Adam sammanslås till ett projekt i enlighet med överenskommelser som träffats mellan berörda parter. Såsom en konsekvens härav bör de å statens vattenfallsverks fond under anslaget till Atomenergianläggningar anvisade medlen få användas till bestridande av kostnaderna för vattenfallsverkets andel i den gemensamma anläggningen.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1958.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange.

Vid 1957 års riksdag fattades beslut om byggande av två atomenergianläggningar, nämligen dels atomkraftvärmestation R3 i Ågesta, som skulle utföras av Aktiebolaget Atomenergi (atombolaget) i samarbete med Stockholms elektricitetsverk (elverket), dels ock atomvärmestationen Adam i Västerås, vid vars tillkomst vattenfallsstyrelsen och atombolaget skulle samverka (prop. 1957: 1, bil. 12 och 27; SU 9 och 10; Rskr 10 och 140). I fråga om Adam anvisades för budgetåret 1957/58 ett begynnelseanslag av 2 mkr å statens vattenfallsverks fond under rubriken Atomenergianläggningar. Under samma anslagsrubrik har för innevarande budgetår anvisats ett belopp av 15 mkr för ett fortsatt utbyggande av Adam samt för påbörjande av atomkraftstationen Eva (prop. 1958: 1, bil. 27; SU 9; Rskr 118).

I skrivelse den 30 augusti 1958 har *vattenfallsstyrelsen* anmält, att styrelsen med övriga berörda parter träffat överenskommelser om sammanförande av R3 och Adam till ett projekt. Styrelsen har i samband därmed hemställt om bemyndigande att använda de under anslaget Atomenergianläggningar anvisade medlen för styrelsens andel i den gemensamma anläggningen.

Vattenfallsstyrelsen

Styrelsen meddelar, att det under arbetet med de båda ifrågavarande atomvärmeverken visat sig, att anläggningskostnaderna skulle bli avsevärt högre än vad som tidigare beräknats. Som en följd härav har möjligheterna att inom landet uppföra ekonomiskt lönsamma atomvärmestationer förskjutits i tiden. Arbetet med de första industriella reaktorläggningarna bör därför i första hand inriktas på kommande kraftverksreaktorer. Vattenfallsstyrelsen har i detta läge — sedan delegationen för atomenergifrågor under hand orienterats om situationen och styrelsen fått del av dess synpunkter — tagit initiativ till förhandlingar med närmast berörda parter, atombolaget och elver-

ket ävensom Allmänna Svenska Elektriska Aktiebolaget (Asea) — som tidigare fått i uppdrag att utföra Adam-reaktorns konstruktion — rörande möjligheterna av ett samgående kring ett projekt. Utgångspunkten har därvid varit önskemålet att begränsa den närmaste tidens investeringar för atomenergianläggningar utan att därmed skulle nämnvärt minskas de erfarenheter för framtiden, som såväl styrelsen, atombolaget och elverket som de enskilda kraftföretagen och den tillverkande industrin behöver för den fortsatta utvecklingen av atomkrafttekniken.

Vid förhandlingarna har typval och platsval diskuterats mot bakgrunden av de erfarenheter, som man behöver och kan få i fråga om konstruktion, tillverkning, uppförande, igångkörning och drift av en atomanläggning. Tidsfaktorn har härvid varit av betydelse med hänsyn till nödvändigheten av att erfarenheter av uppförande och drift skulle kunna nyttiggöras vid det pågående arbetet med atomkraftstationen Eva.

I fråga om reaktortyp har man stannat för att följa principuppläggningsen för R3. Sålunda avses att i en första etapp utbygga reaktorn för uttag av dels värme och dels elkraft — den senare medelst ett mottrycksaggregat — och att i en senare etapp höja effekten och under därför lämpliga perioder använda reaktorn helt för alstring av elektrisk energi medelst ett kondensaggregat. I övrigt skall vid det fortsatta arbetet tillvaratagas de samlade erfarenheter, som hittills vunnits under arbetet på R3 och Adam. Den nu åsyftade reaktoranläggningen har givits arbetsbeteckningen R3/Adam.

Vidare har man genomgått de för- och nackdelar, som är förbundna med olika tänkbara lokala placeringar av ifrågavarande reaktoranläggning. De i förhandlingarna deltagande har bedömt situationen något olika, men med hänsyn till tids- och ekonomifaktorns betydelse har resultatet blivit, att Ågesta kvarstår som förlägningsplats.

De träffade överenskommelserna innebär i huvudsak följande. Vattenfallsstyrelsen och atombolaget skall gemensamt och i princip till lika delar äga och finansiera den del av Ågestaanläggningen, för vilken atombolaget hittills stått som ensam huvudman enligt avtal mellan bolaget och elverket. Sistnämnda avtal skall bestå. Styrelsen, atombolaget och Asea har överenskommit om samarbete ifråga om konstruktion och uppförande av reaktoranläggningen. Atombolaget kommer att svara för uppkörningen av reaktoranläggningen och dess drift en viss tid därefter. Vattenfallsstyrelsen övertar sedan driften, tills anläggningen enligt gällande avtal överförs i elverkets ägo.

Genom dessa överenskommelser kommer samtliga intresserade parter — atombolaget, statlig och enskild kraftindustri samt den tillverkande industrin — att samverka till en första industriell reaktoranläggning och tillgodogöra sig erfarenheter från denna.

Atomkraftvärmestationen R3/Adam utbygges med 65 000 kW värmeeffekt i den första etappen. I en senare etapp utökas värmeeffekten till ca 125 000 kW. Stationen kommer att delvis bli förlagd i berg. Kostnaden för reaktoranläggningen har för första etappen beräknats till 100 mkr exklusive bränsleelement.

En del sprängningar för reaktorläggningen har utförts. Hela anläggningsarbetet bedrivs med sikte på att anläggningen skall kunna tagas i drift under år 1961.

Under budgetåret 1958/59 beräknas hela det på anslaget till atomenergi-anläggningar tillgängliga beloppet, 17 mkr, åtgå för vattenfallsstyrelsens andel i R3/Adam.

Yttrande

Delegationen för atomenergifrågor tillstyrker vattenfallsstyrelsens framställning och anför därvid följande.

Statsmakterna har vid sin behandling av atomenergiprogrammet förutsatt byggande av fem å sex atomvärmeverk under den första tioårsperioden fram till mitten av 1960-talet. I sitt betänkande Bränsleförsörjningen i atom-åldern (SOU 1956: 46) har bränsleutredningen beräknat, att ett genomförande av utredningens förslag om en aktiv energipolitik syftande till ett reducerat importberoende skulle erfordra ett atomvärmeprogram, som år 1980 svarade för tio procent av landets totala energibehov. Detta atomvärmeverksprogram motsvarar totalt byggande av ca 100 anläggningar av Ågestaverkets kapacitet fram till år 1980.

Delegationen anförde i sitt yttrande över anslagsbehoven för atomenergi-ändamål under budgetåret 1958/59 att fastän atomvärmeverken uppenbarligen på längre sikt kommer att spela en betydelsefull roll inom en aktiv svensk energipolitik, ligger under den första perioden dessa verks nytta främst i de erfarenheter för utvecklingen av kommande reaktorer, som man genom dem förvärvar. Fullföljandet av programmet för elkraftsreaktorer gjorde det därför önskvärt, att redan de första värmeverken utformades så att de gav väsentliga upplysningar till nytta för konstruktionen av elreaktorer.

Mot bakgrunden härav förordade delegationen, att av de båda värmeverksprojekten, R3 i Ågesta och Adam i Västerås, R3-reaktorn i första hand borde utföras och konstrueras för samtidig värme- och elkraftsproduktion. Genom att sedan under konstruktionsarbetets gång reaktorerna R3 och Adam i allt mindre grad syntes komma att avvika från varandra kunde konstateras, att Adam-reaktorns huvudsakliga roll i atomenergiprogrammet inskränkte sig till att vattenfallsstyrelsen genom detta projekt redan från början kom att inkopplas på ett konkret atomenergiprojekt. Ett fullföljande av ett parallellt projekt, Adam, vid sidan av R3 hade även stort värde genom att flera svenska industrier därigenom gavs tillfälle att förvärva erfarenheter av reaktortillverkning.

Statsmakterna godkände i princip denna uppläggning.

För atomvärmeprogrammet uppkom under våren 1958 en ny situation genom att beräknade kostnader för vardera av de båda första projekten visade sig öka från tidigare angivna ca 40 mkr till omkring 100 mkr.

I detta läge togs kontakt mellan vattenfallsstyrelsen och delegationen. Delegationen fann de skäl kvarstå, som tidigare bestämt prioriteringen av R3-projektet. I synnerhet som ett fullföljande av Adam-projektet skulle medföra utgifter av storleksordningen 100 mkr utan att man därigenom skulle förvärva väsentliga erfarenheter utöver dem som kunde erhållas genom R3, beslöt delegationen att i föreliggande situation förorda, att endast R3-projektet fullföljdes. Delegationen beslöt emellertid vidhålla sin tidigare uppfattning, att vattenfallsstyrelsen redan från början inkopplades på ett konkret atom-

energiprojekt. Vid sitt ställningstagande förutsatte därför delegationen såsom ett nödvändigt villkor, att vattenfallsstyrelsen fick möjligheter att deltaga i R3-projektet i erforderlig utsträckning. Delegationen hade vidare inhämtat, att vissa icke ännu kontrakterade konstruktionsuppdrag för R3 kunde uppdragas åt Asea. Delegationen gav vidare sin ordförande uppdrag att genom kontakt med vederbörande parter medverka till att en uppgörelse om samarbete kring R3-projektet kom till stånd.

Vattenfallsstyrelsen har nu i den remitterade skrivelsen anmält att en dylik överenskommelse nåtts mellan parterna. Utformningen av samarbetet kring det gemensamma projektet R3/Adam har därvid blivit den av delegationen förutsatta och delegationen vill även nu tillstyrka denna uppläggning. Reaktorprojektets roll som utvecklingssteg mot ett första större atomkraftverk har ytterligare markerats genom att man nu överväger att i en senare etapp övergå från mottrycksdrift vid 65 MW termisk effekt till kondensdrift vid 125 MW termisk effekt.

Beträffande värmereaktorprogrammet anser delegationen, att man åtminstone inledningsvis torde få släppa tanken att bygga värmereaktorer med den dubbla uppgiften att utgöra utvecklingssteg mot elkraftsreaktorer och att samtidigt ge billig värme. De första värmereaktorerna torde i stället få inriktas enbart på att söka nå låga produktionskostnader för värmets. Speciellt synes investeringskostnaderna böra nedbringas genom lämpligt val av reaktortyp, eventuellt med utnyttjande av anrikat bränsle.

Delegationen har prövat frågan rörande förlägningsplats för Adam-reaktorn i Västerås samt därvid funnit sig kunna godtaga det av vattenfallsstyrelsen föreslagna huvudalternativet. Behandlingen av tillståndsärendet beträffande Adam avbröts emellertid så snart delegationen genom den nya utvecklingen fann sig icke kunna tillstyrka projektets fullföljande inom ett oförändrat värmereaktorprogram.

Departementschefen

Vid anmälan av anslagsbehoven för atomenergiprogrammet i 1957 och 1958 års statsverkspropositioner anförde jag bland annat, att de båda värmereaktorprojekten R3 och Adam icke är likvärdiga ur utvecklingsprogrammets synpunkter. R3-reaktorn, som konstruerats för samtidig produktion av värme och elkraft, bedömdes på grund av sin högre arbetstemperatur ge de största erfarenheterna för de fortsatta utvecklingsarbetena inom landet, varför det var angeläget, att i första hand denna reaktor färdigställdes. Vid sidan härav borde i andra hand vattenfallsstyrelsens anläggning i Västerås komma till stånd så snabbt som personal- och tillverkningsresurser medgav. Adam-projektets betydelse bestod framförallt däri, att det gav vattenfallsstyrelsen möjlighet till ett konkret arbetsprojekt på atomenergiområdet, där styrelsen i en nära framtid måste vara beredd för större insatser. Det syntes även värdefullt, att den svenska industrien genom att också ett andra värmeverk kom till stånd fick ökade möjligheter att tidigt förvärva erfarenheter av reaktor-tillverkning och reaktorkonstruktion.

De uppskattningar av anläggningskostnaderna, som låg till grund för beslutet att bygga två reaktorer, har nyligen fått väsentligt revideras, sedan noggrannare underlag för kostnadsberäkningarna kommit fram. Man räknar numera med att anläggningskostnaden för vardera projektet skulle

komma att uppgå till storleken 100 mkr, vilket innebär mer än en fördubbling av de tidigare uppskattade kostnaderna. En omprövning av de tidigare åtagandena har med anledning härav företagits av berörda intressenter. De förnyade övervägandena har lett fram till de överenskommelser, som refererats i det föregående och som i korthet innebär, att man enats om att sammanföra R3 och Adam till ett projekt, förlagt till Ågesta. Kostnaderna för den sammanslagna anläggningen skall, i den mån de ej belöper på elverket i Stockholm, i princip delas lika mellan vattenfallsstyrelsen och atombolaget.

Jag har ej något att erinra mot denna nya uppläggning, som synes ge såväl vattenfallsstyrelsen som industrien tillfredsställande möjligheter att förvärva erfarenheter på atomenergiområdet. Som en konsekvens härav bör, därest riksdagen ej har något att erinra häremot, de investeringsmedel, som hittills anvisats för Adamprojektet å anslaget till Atomenergianläggningar under statens vattenfallsverks fond, få disponeras för vattenfallsstyrelsens andel i den sammanslagna anläggningen.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna den ändrade uppläggning av atomenergiprogrammet, som jag i det föregående anmält.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Rune Lindquist